

BÚCSÚ SZÁNTÓ PIROSKÁTÓL

1913–1998

A RAVATALNÁL

Piroska, kedves,
nem búcsúzni gyűltünk itt össze mi, a barátai, Piroska, mert nincs miért búcsúzkodnunk. Hisz velünk marad immár testetlen mosolya, velünk a színei, szavai, velünk a modellje: a csupa szín, csupa élet kegyetlen-gyönyörű világ, amit a szemén és szívéen átszűrve képpé varázsolt. Képpé a vásznon és képpé a szóban. Hívebben a valóságnál, mert a valóság olykor elvész a részletekben, de Maga mindenben – emberben, tárgyban, növényben és tájban – a lényege magvát fedezte fel és képezte le. Feledhetetlenül. S nem is azért vagyok itt, hogy vázoljam az életútját, hogy felsoroljam a kiállításait, művei címét, a kitüntetéseit. Ez utóbbit legkevésbé: megrögzötten ókonzervatív hazánkban egy szabad szemmel látó és szabad fejjel gondolkodó, makacsul ember- s nem hivatal- és hatalomközpontú művész életútja nincs kitüntetésekkel kikövezve. Az egyetlen igazi sikert ismer: ami önmagából fakad, mert azt és úgy sikerült megvalósítania, amit akart és ahogyan akarta. Mert a világ látványának lényegét ejtette zsákmányul s vette birtokába, egyszer s mindenkorra. Ebben pedig, Piroska, volt része bőven, ha meg kellett is küzdenie érte.

S ehhez a mi elismerésünk, a barátaié, édeskeveset ad hozzá. Emberi körítést csak: afféle szeretetből csomózott védőhálót, ami kiszűri az elkerülhető és szükségtelen szenvedés csekélyke hányadát.

Az emberlétből folyó elkerülhetetlen szenvedéstől nem tudta megvédeni, ám lehet, hogy Maga épp attól lett azzá, aki volt. A szívéhez legközelebb állók szenvedésétől, amit a halálukig s még azon túl is megosztott velük.

Barátja sok volt és sok van. Bár néhányan már nem lehetnek velünk, mert elszóltotta őket közülünk az idő. De ők is élnek. És nem csupán az emlékezetünkben: a Maga elevenen élő írásaiban is.

Itt van velünk – s hiszem: odaát Magával – Vas István, akivel nemcsak az élete, de az életük értelmébe vetett hite is egy volt, s akinek talán legszebb írásában – ha nem a legszebb magyar kisprózában – az AKT-ban állított örök emléket. *Pietà* ez az írás: hőse Piroska-Mária ölén nyugszik örökkévaló békességben.

És itt van velünk, hála a Maga igazlító szemének és szavainak, Ottlik, és itt van Tatay, itt Illés Endre, itt Pilinszky és Kormos Pista. És itt a szigorú Nemes Nagy Ágnes, aki életében egyetlen henye mondatot, fölösleges „és”-t le nem írt, aki mindannyiunkat arra intett, hogy „*Tanulni kell a téli fákat*”, aki föltárta a való világ ágas-bogas szerkezetét, míg Maga ugyanannak a lombjában kutakodott, ott, ahol mókusok fosztogatják a madárfészkeket, és áttekinthetetlenül zsong az e világi élet. Áttekinthetetlenül és nevetnivalóan. Átszőve fényel-árnyal. Akár a tündéri Szigliget művészlombjának belső világa, ahol évtizedekig békén élte együtt zsongó életét minden művészhit és minden politikai meggyőződés. És ahol – remélem – egykor közösséggé érik az a nemzedék is, amely megtanulja, hogy mi is az a *chiaroscuro*, és amelyet a tulajdon tapasztalata győz meg, hogy más kép is lehet hiteles, mint amit mocsokról festettek mocsokra mocsokkal.

Piroska, kedves, én két képét őrzöm az otthonomban: az egyiket – amitől két év múlva meg kell válnom, mert a Galériáé, s én csak addig birtoklom, amíg a hivatali időm ki nem

telik – harsogó zöld kukoricásban, pengeéles kardlevelek közt alig kivehetően búvik meg Krisztus, a másikon meg halványszürke fiúk-lányok futnak szökellő léptekkel, ki tudja, mi felé. Megmondta, hogy a képet kikről s mikor festette, de röstellem, nekem már kiment a fejemből. Azt sem számoltam meg soha, hogy a szökellő lábak száma megegyezik-e a lányok-fiúk számának kétszeresével. De ezt a képet szerettem a legjobban gyönyörű szentendrei kiállításán.

Amit így kommentált: „Ha a magyar állam elnöke sóher ahhoz, hogy képet vegyen, én vagyok kénytelen adni neki” – s a vászon hátán az ajakrúzsával azon nyomban dedikálta is.

A képbe írott útszéli keresztekkel és pléhkrisztusokkal egy évezred tövissel koszorúzott parasztjainak állított emléket; napraforgói egy évezred napsütését sűrítik mai önmagukba: mindkettőt a névtelen magyarnak adta ajándéku. Köszönöm – az ő nevében.

Piroska, kedves – azt hiszem, elmondtam, amit mondani akartam. Tudom: bármennyit szenvedett is, a világtól békében vett búcsút. Aminthogy élni is békében élt vele – legfeljebb kinevette.

Szeretjük, Piroska – mondanám még. Mint ahogy azt is, hogy viszontlátjuk egymást. De minek? Akik itt vagyunk, mindannyian tudjuk, hogy az a nap percről percre közelebb van. S amíg még élünk, Maga a teljes valójában velünk marad. Ha meg már nem leszünk, ha a képeit, írásait netán elpusztítja valami világégés, Maga akkor is élni fog, amíg ebben a pici országban él ember és él a szellem.

Mert amit az emberségből miránk átörökített, azt öntudatlanul is továbbadjuk a fiainknak-lányainknak, ők a magukéiknak, azok meg az idők végezetéig követik egymást szökkenő léptekkel, vidám-szürkén, a határtalan jövőndöbe.

Mint a Maga képén. Ott, az otthonom falán.

Göncz Árpád

Orbán Ottó

SIRATÓ

Egy vajjámos festővel szegényebb a világ.

Dickens regényeinek árvaházában fog emlékezni rád
lángoló narancssárgád, kéked, zölded, vörösed, lilád,

tengerszem-tekintetű, kortalan kamasz lány,

akiből szép öregasszony lett ezer és egy ránccal az arcán.

„Szabad egy tánra, Madame?”, hajol meg Mőszió Halál, az arszlán.

Boszorkány, igenis az, mert nagy hatalmú ecsettel varázsló.

A kézfejed nyomorék csonk, de az élet a képeiden parázs, hó –
szeretkeznek a csontok a sírban, és töviskoszorúsan bámul ránk az igásló.

Tegyük föl most, hogy a mesés megoldás jön be mégis, és van Isten.

Bolyongasz akkor majd a nagy fényességben te is fenn,
és mindenkit megállítasz: „Hol van Vas István?”

Egy százéves paraszt bácsi (az Úr) a kezével mutatja: „Arra, lelkem!”

És „Nicsak, egy asztráltest, és mekkora orr!”, ezt gondolod ott. És attól fogva ti ketten
újra együtt üldögéltek (a termoszban forró, angol tea) a szentendrei kertben.